

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA ICHKI BOZORDA FAKTORING XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

E.Amonov

“O‘zmilliybank” AJ Bo‘lim boshlig‘i

Annotatsiya: Ushbu tezisda O‘zbekiston ichki bozorida raqamli texnologiyalar asosida faktoring xizmatlarini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida OZ PLANET raqamli platformasi misolida faktoring operatsiyalarining raqamlashtirilgan shakli, uning afzalliklari, mavjud muammolari va takomillashtirish yo‘nalishlari ko‘rib chiqilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, raqamli faktoring tizimi kichik va o‘rta biznes subyektlarining moliyaviy inklyuziyasini kengaytirish, shaffoflikni ta‘minlash va iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: raqamli faktoring, fintex, OZ PLANET, kichik va o‘rta biznes, raqamli iqtisodiyot, elektron hujjat aylanishi, kiberxavfsizlik, moliyaviy inklyuziya.

Kirish

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar moliya bozorining deyarli barcha segmentlarida transformatsion omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, faktoring xizmatlarini raqamlashtirish kichik va o‘rta biznes subyektlarining (KOB) aylanma mablag‘lari uzluksizligini ta‘minlash, likvidlikni oshirish hamda savdo operatsiyalarini tezkor va shaffof amalga oshirish imkonini bermiqda. Shu nuqtai nazardan, ichki bozorda raqamli faktoring tizimining joriy etilishi iqtisodiy muhitning raqobatbardoshligini oshirish, moliyaviy vositachilik xarajatlarini kamaytirish va moliyalashtirish jarayonlarini soddalashtirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston misolida **OZ PLANET** platformasi ushbu yo‘nalishda ilg‘or amaliy tajribani shakllantirib, raqamli moliyaviy ekotizimning ajralmas bo‘g‘iniga aylangan. Platforma faktoring, elektron hujjat aylanishi (EDO), onlayn-ariza topshirish va elektron imzolash kabi integratsiyalashgan fintex xizmatlarini birlashtirib, banklar va mijozlar o‘rtasidagi operatsion jarayonlarni optimallashtiradi. Bu holat O‘zbekiston moliya sektorining **“Raqamli iqtisodiyot”** konsepsiyasi doirasida modernizatsiya qilinishiga xizmat qilmoqda.

1. OZ PLANET platformasining funksional imkoniyatlari

OZ PLANET raqamli platformasi orqali mijozlar faktoring xizmatlarini masofadan turib olish imkoniyatiga ega. Platforma foydalanuvchilarga quyidagi funksional afzalliklarni taqdim etadi:

- **Onlayn ariza topshirish**, hujjatlarni elektron shaklda ilova qilish va shartnomalarni elektron imzo bilan tasdiqlash;

- **Avtomatik skoring tizimi** orqali arizalarni qisqa muddatda ko'rib chiqish;
- **Shaxsiy kabinet** orqali barcha jarayonlarni monitoring qilish va to'lovlarni nazorat qilish;
- **Bank integratsiyasi** (Mikrokreditbank, Agrobank, Anorbank va boshqalar) orqali moliyalashtirish shartlarini onlayn taqqoslash imkoniyati.

Ushbu yondashuv nafaqat operatsion samaradorlikni oshiradi, balki byurokratik to'siqlarni bartaraf etib, moliyalashtirish jarayonini tezlashtiradi.

2. Raqamli faktoringning iqtisodiy afzalliklari

Ichki bozorda raqamli faktoringning joriy etilishi quyidagi ijobiy natijalarga olib keladi:

- Transaksion xarajatlarning kamayishi – hujjat aylanishi, uchrashuvlar va ruxsatnomalar jarayoni avtomatlashtiriladi;
- Moliyaviy inklyuziya kengayishi – kichik va o'rta korxonalarning bank xizmatlariga masofadan kirish imkoniyati ortadi;
- Shaffoflik – barcha hujjatlar elektron tarzda kuzatiladi, bu esa korrupsion xavflarni kamaytiradi;
- Xavfsizlik – shifrlangan ma'lumotlar almashinuvi va kiberxavfsizlik standartlari qo'llaniladi.

Raqamli texnologiyalar joriy etilishi natijasida KOB sektorida to'lov intizomi yaxshilanadi, debitorlik qarzlari aylanma sikli qisqaradi va likvidlik ko'rsatkichlari barqarorlashadi.

3. Mavjud muammolar va cheklovlar

Shunga qaramay, raqamli faktoring tizimini to'liq joriy etishda bir qator institutsional va texnik muammolar saqlanib qolmoqda:

- Elektron shartnomalarning to'liq huquqiy tan olinmasligi;
- Internet infratuzilmasining ayrim hududlarda sust rivojlanganligi;
- Kiberxavfsizlik xavflari va ma'lumotlar bazasiga noqonuniy kirish holatlari;
- Kichik tadbirkorlarning raqamli savodxonlik darajasi pastligi;
- Banklarning ichki risk-boshqaruv tizimlarining to'liq raqamlashtirilmaganligi.

Bu omillar ichki bozorda raqamli faktoring xizmatlarining keng qamrovda joriy etilishiga to'sqinlik qilmoqda.

4. Rivojlantirish bo'yicha takliflar

Tahlillar asosida quyidagi yo'nalishlarda takomillashtirish zarurligi aniqlanadi:

1. Huquqiy baza mustahkamlash – elektron shartnomalar va raqamli imzolarni to'liq qonuniylashtirish, kiberxavfsizlik normalarini aniq belgilash.

2. Texnologik infratuzilmani rivojlantirish – OZ PLANET interfeysini foydalanuvchiga qulay shaklga keltirish, mobil ilova ishlab chiqish va avtomatik skoring tizimini takomillashtirish.

3. Raqamli savodxonlikni oshirish – tadbirkorlar uchun trening va vebinarlar tashkil etish, davlat tomonidan elektron imzo xarajatlarini subsidiyalash.

4. Integratsiya va xalqaro yo‘nalish – milliy faktoring tizimini xalqaro elektron faktoring standartlari (IFG, FCI) bilan uyg‘unlashtirish.

Xulosa

OZ PLANET platformasi O‘zbekiston ichki bozorida faktoring xizmatlarini raqamlashtirish bo‘yicha muvaffaqiyatli model sifatida e’tirof etilishi mumkin. U orqali moliyaviy resurslarga kirish osonlashmoqda, KOB subyektlarining likvidligi yaxshilanmoqda hamda bank operatsiyalari samaradorligi ortmoqda. Shu bilan birga, tizimni to‘liq ishlashi uchun normativ-huquqiy, texnologik va kadrlar salohiyatini rivojlantirish talab etiladi. Raqamli faktoring iqtisodiyotning moliyaviy ekotizimini modernizatsiya qilish, shaffoflikni ta’minlash va investitsion muhitni yaxshilashda strategik ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti (2020). “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida” PF–6079-son Farmoni. – T.: Prezident.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti (2022). “Bank-moliya tizimini raqamlashtirishni jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ–103-son Qarori. – T.: Prezident.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti (2023). “Kichik va o‘rta biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish to‘g‘risida” PQ–182-son Qarori. – T.: Prezident.
4. Nurmuxamedova, G. & Qodirova, M. (2024). *Fintex texnologiyalari va ularning kichik biznesni moliyalashtirishdagi roli*. – “Moliyaviy barqarorlik va raqamli iqtisodiyot” xalqaro konferensiyasi materiallari, Toshkent.
5. Mamatov, B. (2023). *O‘zbekiston moliya bozorida faktoring xizmatlari rivojlanishining tahlili*. – T.: “Bank ishi” jurnali, №2, 41–49-betlar.
6. Kadirov, U. (2021). *Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy vositachilik tizimini modernizatsiyalash*. – “TSUE Ilmiy axborotlari”, №3, 88–96-betlar.
7. World Bank (2021). *FinTech and SME Finance: Expanding Access to Finance through Digital Innovation*. – Washington, DC.
8. Factoring Chain International (FCI) (2024). *Global Factoring Statistics Report 2024*. – Amsterdam.
9. PwC (2023). *The Future of Factoring: How Digital Platforms are Transforming Receivables Finance*. – PwC Global FinTech Insights Report.
10. <https://go.ozplanet.uz>
11. <https://uza.uz>
12. <https://www.spot.uz>